

HANDLEIDING BIJ DE EDUCATIEVE KOFFER

«Als het ginder is, is het hier»

Geëngageerde
levensverhalen over
hedendaags massageweld

INHOUD

Inleiding	3
Voorstelling van RCN Justice & Démocratie	4
De eerste « Als het ginder is, is het hier”-radioreeks	5
Methodologie: Herinneringseducatie aan de hand van luisterverhalen	5
De educatieve koffer «Als het ginder is, is het hier»	6
Handleiding bij de koffer	6
Overzichtsschema	7
Didactiek	8
Deontologie	9
Verwijzing naar de eindtermen van het secundair onderwijs	10
Voor wie het nog verder wil uitdiepen	11

INLEIDING

RCN Justice & Démocratie (RCN J&D) ontwikkelde deze educatieve koffer oorspronkelijk in het Frans. Dit is de vertaling van de koffer «Si c'est là, c'est ici», die in het Nederlands de titel «Als het ginder is, is het hier» meekreeg. Deze koffer is opgebouwd rond geëngageerde levensverhalen over hedendaags massageweld. Het geheel kadert in een sensibiliseringsprogramma rond de preventie van internationale misdaden. De elf levensverhalen van de eerste radioreeks «Als het ginder is, is het hier»¹, brengen deze misdaden in herinnering.

In deze koffer vind je alles wat je nodig hebt om educatief te werken rond het in groep beluisteren van deze verhalen.

¹ «Als het ginder is, is het hier», een radioreeks gerealiseerd door Pascaline Adamantidis in opdracht van RCN J&D.

VOORSTELLING VAN RCN JUSTICE & DÉMOCRATIE

RCN Justice & Démocratie is een Belgische NGO, opgericht in 1994, in de nasleep van de genocide in Rwanda. Op dit moment is RCN J&D actief in Rwanda, Burundi, de Democratische Republiek Congo en Senegal/Tsjaad. De organisatie ondersteunt de heropbouw van de rechtsstaat en het middenveld in landen in transitie of in ontwikkeling. RCN J&D biedt vooral institutionele steun en het promoot gerechtigheid als menselijke waarde.

RCN J&D werd opgericht vanuit de overtuiging dat recht en gerechtigheid bijdragen aan de opbouw van het leven van mensen en hun samenlevingen, aan hun mens-zijn en de mensheid. Op hun eigen manier zoeken mensen uitwegen uit conflictsituaties en bouwen ze samen aan de toekomst. Dit is de *humaniserende* functie van het gerechtsapparaat in de rechtsstaat.

Voor RCN J&D kunnen mensen maar gerechtigheid kennen, wanneer gerechtigheid voortkomt uit overleg en wanneer de samenleving het debat over de principes en waarden van gerechtigheid toelaat.

Ook de omgekeerde redenering gaat op. Wanneer politieke, economische sociale en culturele factoren een achteruitgang op het vlak van open communicatie en van de bescherming van de vrije meningsuiting in de hand werken, lopen samenlevingen het gevaar geleidelijk in een proces van *ontmenselijking* terecht te komen.

In de meest extreme vorm zijn samenlevingen dan niet meer bestand tegen grote crisissituaties zoals genocide of misdaden tegen de mensheid.

Om dergelijke crisissituaties te voorkomen, moedigt RCN J&D, daar waar de NGO actief is, de democratische dialoog over het recht en de rechtspraak aan tussen de burgers, het middenveld en de overheden.

In België heeft RCN J&D een sensibiliseringsprogramma ontwikkeld om hedendaags massageweld te voorkomen. De NGO doet dit om de herinnering aan deze misdaden levendig te houden en om na te denken over de betekenis van het recht, democratie en burgerzin als fundamentele elementen van een rechtvaardigere en meer vreedevolle mensheid.

RCN J&D heeft daartoe een eerste reeks luisterverhalen opgenomen: «Als het ginder is, is het hier». Deze levensverhalen nodigen ons uit om op een andere manier naar deze crisissituaties te kijken en helpen ons inzicht te verwerven in deze ondenkbare daden, deze misdaden op grote schaal.

DE EERSTE "ALS HET GINDER IS, IS DET HIER"-RADIOREEKS

Hun namen zijn Laurien, Pétronille, Hoeung,... De documentairereeks bestaat uit elf levensverhalen.

Het zijn «opmerkelijke maar weinig opgemerkte» mensen die massageweld overleefd hebben, zoals internationale misdaden in Rwanda, Burundi, de Democratische Republiek Congo, Cambodja en Bosnië. Elk van hen heeft een manier van leven gezocht in het licht van het onnoembare. Hoe (opnieuw) samenleven na een dergelijke chaos?

Deze mensen vertellen over hoe ze zichzelf opnieuw vonden en nodigen ons uit om hun menselijke antwoorden te begrijpen. Zij helpen ons onze eigen houding tegenover deze crisissituaties en hun mogelijke uitwegen, hier en ginder, in vraag te stellen. Zoals een zoektocht naar zichzelf, onderweg naar burgerzin, doen deze mensen ons nadenken over onze eigen individuele en collectieve crisissituaties, dichtbij en veraf. Het doel is te bouwen aan vrede in de samenleving en aan een rechtvaardigere houding tegenover de uitdagingen van het samenleven.

METHODOLOGIE Herinneringseducatie aan de hand van luisterverhalen

Het medium radio is voor iedereen toegankelijk, laat ruimte voor het verhaal en de verbeelding en maakt de persoonlijke groei van de luisteraar mogelijk. Radio slaagt erin om de orale cultuur op te waarderen door het gesproken woord op de eerste plaats te zetten.

Wanneer we oog in oog komen te staan met internationale misdaden is de verleiding groot om ons om te draaien en te denken «zij zijn anders» of «het zijn onze verhalen niet». Deze opgenomen getuigenissen laten de luisteraars kennismaken met deze verhalen en met hen die ze hebben meegemaakt. De luisteraars kunnen het afgrijzen ten opzichte van dit massageweld werkelijk voelen en er zich zo een beeld van vormen. Door zich bewust te worden van de noodzaak om deze misdaden te voorkomen, kunnen zij zich voortaan het ergste voorstellen zonder er effectief toe over te gaan. Dit realistische relaas van deze collectieve gewelddaden bevraagt het individu over zijn plaats in de samenleving. De enige hoopgevende uitkomst van een enorme aanslag op onze mensheid, als een genocide, is dat dit ons herinnert aan onze individuele en collectieve verantwoordelijkheid ten opzichte van het samenleven.

RCN J&D wil daarom, via deze opgenomen getuigenissen, dergelijke crisissituaties anders leren begrijpen door de luisteraars met de grote principes van menselijkheid en gerechtigheid vertrouwd te maken. Deze luisterverhalen zijn een uitnodiging tot «verbroedering». De luisteraar reist door tijd en ruimte, wordt aangesproken los van zijn eigen vertrouwde referentiepunten en komt onvermijdelijk tot zichzelf, tot zijn eigen crisissituaties met hun impasses en hun eigen uitwegen op weg naar burgerzin.

DE EDUCATIEVE KOFFER «ALS HET GINDER IS, IS HET HIER»

RCN J&D biedt deze koffer vol educatief materiaal aan, uitgewerkt rond de verkorte versies (20') van de elf luisterverhalen. Dit materiaal is op maat van jongeren uit de tweede en derde graad van het secundair onderwijs. Het kan uiteraard ook gebruikt worden door groepen jongeren buiten het onderwijs of door volwassenen.

Doelstellingen

De doelstellingen van het samen luisteren naar de levensverhalen zijn:

- de jongeren kunnen zich een idee vormen van de gewelddaden die de menselijkheid ondermijnen
- de jongeren kunnen hun eigen mogelijkheden om verantwoordelijkheid te nemen in de samenleving benoemen

Het is nochtans niet de bedoeling om hapklare antwoorden te geven, maar wel om nieuwe vragen te laten opborrelen en de betekenis van recht en democratisch handelen te bevragen. RCN J&D nodigt de deelnemers uit om hun bestaande ideeën in vraag te stellen:

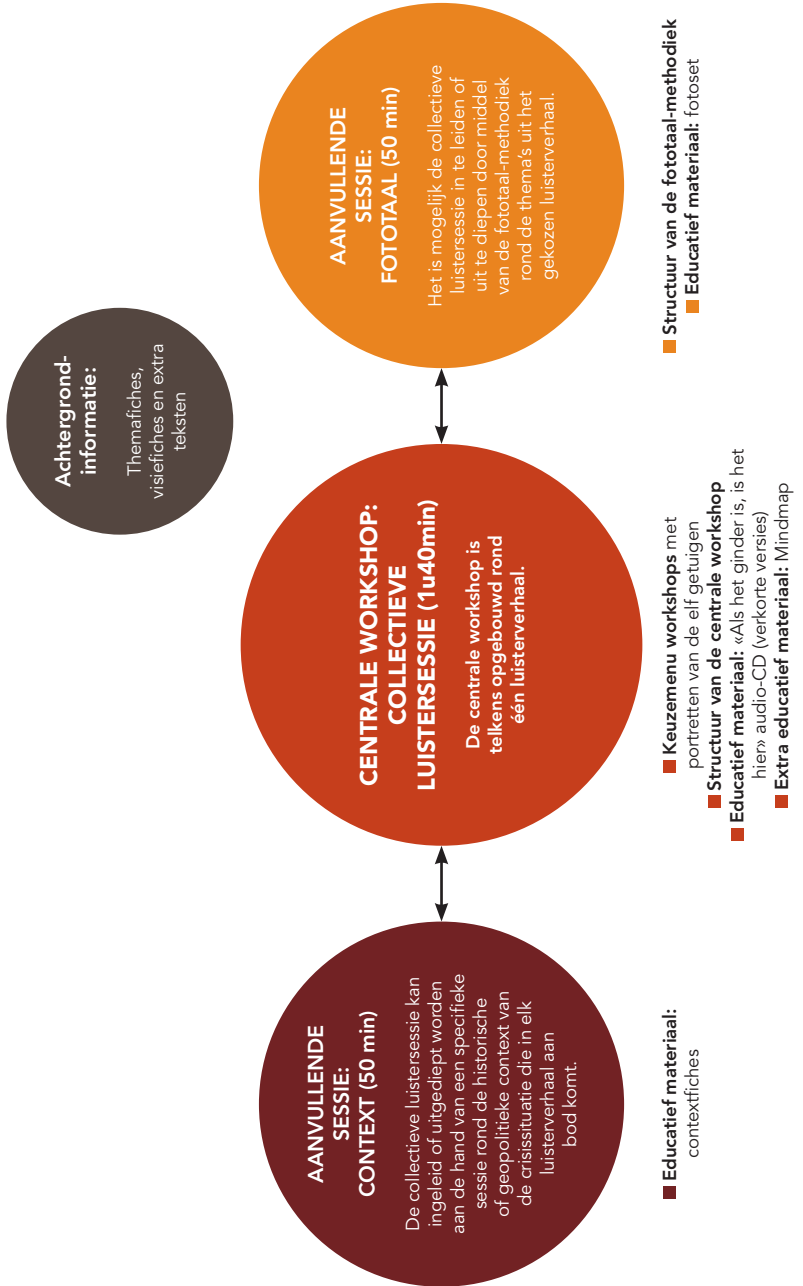
- over de inzet en gevolgen van internationale misdaden, hier en elders
- over de uitdagingen van het samenleven en hoe gewelddadige situaties voorkomen kunnen worden.

HANDLEIDING BIJ DE KOFFER

De **centrale workshop** duurt ongeveer 1u40 en draait telkens rond één van de levensverhalen. De begeleider kiest het meest geschikte **luisterverhaal** aan de hand van het **keuzemenu van workshops**. Het aanbod bestaat uit elf verkorte verhalen met elk specifieke thema's: burgerzin, media, vrijheid, de betekenis van gerechtigheid, het vrije woord. Deze thema's zijn verbonden met de persoonlijke geschiedenis van elke verteller en zijn op hun beurt ingeschreven in de grote Geschiedenis.

Elke workshop staat op zichzelf, en is tegelijk complementair ten opzichte van alle andere.

Een collectieve luistersessie kan (vooraf of nadien) gecombineerd worden met een bijkomende sessie rond de historische of geopolitieke context van het levensverhaal met behulp van de contextfiches. Het kan ook de aanzet zijn tot het uitdiepen van de collectieve (thematische) reflectie met behulp van de fototaal-methodiek. De keuze van de combinatie van sessies gebeurt in functie van de noden en de verwachtingen van de deelnemers, van de lesdoelen (in relatie tot de eindtermen) en in functie van de beschikbare tijd.

DIDACTIEK

De didactische methode van RCN J&D is geïnspireerd op de methode van het actief en constructief leren. De taak van de begeleider bestaat er, onder andere, in om de deelnemers te laten kennismaken met authentieke en reële situaties, uit het leven gegrepen. Zo kunnen de deelnemers zelf, vertrekkend vanuit hun eigen leefwereld, hun vaardigheden en kennis verder ontwikkelen. Het zijn met andere woorden participatieve workshops. De deelnemers worden aangemoedigd om creatief te zijn. Alleen door hun eigen creativiteit en deze van de groep, kunnen ze de vragen beantwoorden. Ze leren door in vraag te stellen en door eigen ideeën (her)op te bouwen. De kennis komt vanuit de deelnemers zelf. In de workshop is het open staan voor constructieve dialoog de motor van het leerproces. Het gaat daarbij trouwens niet zozeer om het voorkauwen van antwoorden, maar om het oproepen van nieuwe vragen. Het zoeken naar de betekenis van gerechtigheid, democratie en burgerzin staat centraal. Door deze aanpak ontstaat een groepsproces. Het individu schrijft zich daarin in vanuit zijn eigen realiteit, via het voeren van een constructieve dialoog die tegenstellingen toelaat.

Kader

Voor RCN J&D is het samenzijn in groep een bevoorrechte plek om zich uit te drukken, vragen te stellen en om de dialoog aan te gaan.

Voor deze sessies is een vertrouwenskader nodig waarin iedereen gerespecteerd wordt en waarin niemand veroordeeld wordt. De «broederlijke twijfel» (zichzelf in vraag kunnen stellen, zich open kunnen opstellen naar de anderen toe, op een constructieve manier in vraag kunnen stellen) heeft een centrale plaats. De democratische principes worden gerespecteerd: respect voor de gelijkwaardigheid van alle mensen, voor de autonomie van het individu, voor de rechten van de mens, voor de «broederlijke» waarden, enz.

De rol van de workshopbegeleider is niet het zoeken naar een consensus, maar het bevorderen van een open, constructieve dialoog waarin alle waarheden (individuele, collectieve en institutionele) naast elkaar bestaan, ook als deze van elkaar verschillen. De begeleider faciliteert deze dialoog volgens de principes van de geweldloze communicatie. Daarbij worden eerder standpunten geformuleerd dan aanklachten. Het gaat er niet om gelijk te hebben, maar om het standpunt van de anderen te proberen te begrijpen binnen een proces van gemeenschappelijke reflectie.

Deze dialoog maakt het ook mogelijk om het persoonlijke verhaal met de collectieve geschiedenis te verbinden. Dit doen we eerder vanuit wat constructief is en ons verbindt, dan vanuit wat ons scheidt. De begeleider heeft de rol van facilitator. Hij of zij wekt de nieuwsgierigheid op en legt de link tussen de gedeelde ervaringen en de interesses van de deelnemers. Hij of zij staat, wanneer nodig, ook garant voor een vertrouwensklimaat, voor het (her)kaderen en synthetiseren.

Gevoeligheden

De (gewelddadige) crisissituatie staat centraal in de luisterverhalen. Het is dus van cruciaal belang om zich bewust te zijn van de impact die het beluisteren ervan kan hebben op de groep.

Er zou een emotionele identificatie kunnen zijn van de luisteraar met een bepaald aspect van het levensverhaal. In dit geval bestaat het risico dat het betrokken levensverhaal zou kunnen geïnterpreteerd worden als een indirect discours van de workshopbegeleider over een bepaalde deelnemer. De deelnemer voelt zich als het ware persoonlijk aangesproken.

Het is belangrijk om voor ogen te houden dat het doel van de workshops het met elkaar in dialoog brengen van verschillende contexten is: de context van de verteller van het luisterverhaal met die van de begeleider met deze van de deelnemers.

De begeleider organiseert de sessies zodanig dat iedere deelnemer zich kan uitdrukken op basis van zijn eigen beleving. Het is via de dialoog en de uitwisseling dat er een groepsproces ontstaat en dat we ons de «gemene delers» uit deze ontmoeting eigen kunnen maken.

Misschien worden bepaalde gevoeligheden geraakt. Het begrip gevoeligheid (betreffende conflicten uit het verleden, verdringing,...) verwijst naar de aspecten van onze identiteit die gevoeliger liggen dan andere, en die, wanneer ze geraakt worden, ongemakkelijke gevoelens kunnen opwekken. Deze gevoeligheden komen tot stand door ieders persoonlijke geschiedenis, familiale context, scholing.

Het is dus uitermate belangrijk dat de workshopbegeleider:

- zich zo goed mogelijk voorbereidt op de workshop door potentiële moeilijkheden te identificeren (de levenservaring van de deelnemers, de mogelijke identificaties,...). Daarbij moet hij of zij goed opletten dat de moeilijkheden niet het resultaat zijn van een projectie op de leerlingen. Dat komt namelijk vaak voor.

- de groep zo goed mogelijk voorbereidt op het beluisteren van het levensverhaal (door bijvoorbeeld eerst een kleine introductie op de context te geven).

DEONTOLOGIE

Om de logica en de betekenis van de luisterverhalen in de koffer tot hun recht te laten komen, worden deze best gebruikt met respect voor de beschreven doelstellingen en het pedagogisch project van RCN Justice & Démocratie.

Elk luisterverhaal (lange en korte versie) kan het best in zijn geheel beluisterd worden. Het gebruik van fragmenten eruit kan de bedoelingen van de vertellers en de doelen van het project vervormen, als de uitspraken los zouden komen te staan van de oorspronkelijke context.

VERWIJZING NAAR DE EINDTERMEN VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS

Uiteraard kan deze koffer ook buiten het secundair onderwijs gebruikt worden. Voor de leraren die er wel binnen het kader van het secundair onderwijs mee aan de slag willen gaan, is een verwijzing naar de eindtermen hier op zijn plaats. Deze workshops sluiten perfect aan bij herinneringseducatie en het opvoeden tot wereldburgers.

Het Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie, dat de kwaliteit van herinneringseducatie wil stimuleren, definieert het als volgt:

«**Herinneringseducatie** is het werken aan een houding van actief respect in de huidige maatschappij vanuit de collectieve herinnering aan menselijk leed dat veroorzaakt is door menselijke gedragingen zoals oorlog, intolerantie of uitbuiting en dat niet vergeten mag worden.»
www.herinneringseducatie.be

Door in een schoolcontext aan herinneringseducatie te doen, wordt er aandacht besteed aan verschillende eindtermen. Voor het secundair onderwijs zijn er heel wat aanknopingspunten te vinden in de **Vakoverschrijdende eindtermen (VOET)**. Meer specifiek gaat het om context 7: **Socioculturele samenleving**:

4. De leerlingen **trekken lessen uit historische en actuele voorbeelden van onverdraagzaamheid, racisme en xenofobie**.
5. De leerlingen geven **voorbeelden van de potentieel constructieve en destructieve rol van conflicten**.

In de **gemeenschappelijke stam** wordt er in de workshops concreet gewerkt aan de volgende VOET:

- Communicatief vermogen
- Empathie
- Kritisch denken
- Open en constructieve houding
- Luistervaardigheden
- Respect

In de **vakgebonden eindtermen geschiedenis** zijn uiteraard zeer veel aanknopingspunten te vinden. Andere vakken lenen zich eveneens tot het integreren van deze workshops. Levensbeschouwelijke vakken, cultuur- en gedragswetenschappen, Project Algemene Vakken (PAV) en taalvakken zijn slechts enkele voorbeelden.

Werken aan wereldburgerschap betekent volgens Kleur Bekennen werken aan een aantal concrete thema's en deze met elkaar in verband brengen. In deze workshops komen volgende invalshoeken aan bod: vrede, democratie en burgerzin, mensenrechten, onderlinge afhankelijkheid en sociale rechtvaardigheid.

Meer informatie over werken aan wereldburgerschap vind je op www.kleurbekennen.be

VOOR WIE HET NOG VERDER WIL UITDIEPEN...

Op basis van jouw ervaringen of op aandringen van de groep kan het misschien nuttig zijn een vraag of thema verder uit te diepen als vervolg op de centrale workshop.

Hiertoe biedt RCN J&D je het volgende materiaal aan:

- Thema-, visie- en contextfiches en de fototaal-methodiek in de koffer.
- Door ons te contacteren zodat wij jou naar het beste materiaal in functie van jouw vraag kunnen verwijzen.

Lies Dewallef
Educatieverantwoordelijke,
Europa Programma
GSM: 0495/ 52 87 71
E-mail: Lies.dewallef@rcn-ong.be

RCN Justice & Démocratie

Adolphe Maxlaan 13/17
1000 Brussel
Tel: 02/ 347 02 70
E-mail: Info@rcn-ong.be
Website: www.rcn-ong.be

